

La llengua inadvertida de Mercè Rodoreda

August Rafanell

Segurament ningú no hi hauria trobat a faltar unes ratlles com aquestes, en un dossier dedicat a Mercè Rodoreda. És clar, no em refereixo ben bé a aquestes ratlles. La qüestió és que la llengua de la novel·lista ha captat una atenció esporàdica. I no pas per una manca explícita d'interès, sinó per una mena de postergació inconscient. Inconscient per al lector habitual; per a un lector que, tanmateix, no es veu amb cor de distingir, en l'obra de Rodoreda, la manera de narrar d'allò narrat. No sé si tan inconscient per part d'aquells especialistes que, enmig de llargues dissertacions sobre la literarietat, no acostumen a concedir cap espai a la forma del text. Vull dir, a les paraules i a la seva disposició.

Deixem-ho en negligència, doncs. El català de la prosa rodorediana passa desapercebut. Hi passa, si se'm permet de dir-ho, plàcidament. D'aquí la seva principal virtut; i d'aquí, també, l'esforç de l'autora perquè això sigui d'aquesta manera: l'esforç perquè, després de tot, el català —el lèxic, la sintaxi— no creï cap problema. Més aviat al contrari: perquè acabi de modelar la versemblança dels personatges. Una versemblança literària, no ho hem pas d'oblidar. Però una determinada versemblança, a fi de comptes. Joan Sales ho insinuava al pròleg de la segona

Mercè Rodoreda amb Joan Prat (Armamd Obiols) i la família Murià.

edició de *La Plaça del Diamant*: «dóna realment la sensació vivíssima que és la Colometa en persona qui es va explicant sense adornar-se'n. L'autenticitat psicològica dels personatges ve certificada per l'autenticitat de la llengua amb què són descrits, o amb la llengua amb què aquests s'expressen.

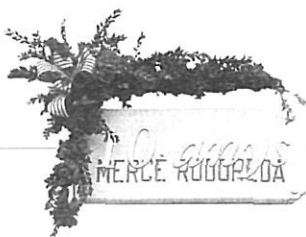
Joan Fuster, un dels pocs —és un dir— que ha parat atenció en el català de l'obra de Rodoreda, va qualificar d'«heroica» la concepció estilística de *La Plaça del Diamant*. Segons el malaguanyat Fuster, aquest mateix llibre, produït en anglès, en castellà o en francès, hauria exigít una redacció menys laboriosa, hauria estat més fàcil de concebre. I conclou Fuster: «la llengua col·loquial, imprescindible en el tipus de narració proposat, no té ni pot tenir entre nosaltres un accés automàtic a la literatura, sense que hi intervingui un lògic tamís policífac de la gramàtica... Mercè Rodoreda troba un diferent equilibri entre el llenguatge viu i la norma: la «naturalitat» que en resulta és càlida i brillant».

Ara bé, ¿fins a quin punt aquesta llengua tan convincent i eficaç es pot qualificar de natural, de real, o com se'n vulgui dir? Les cometes de Fuster plantegen una suggestió interessant. D'entrada, perquè la credibilitat d'una llengua literària només es pot sospesar des d'una certa perspectiva històrica.

Caricatura de l'escriptora, feta pel periodista Manuel del Arco i dues imatges de l'homenatge de Gràcia a Mercè Rodoreda, l'any 1981.

A l'esquerra, dalt, la nena Mercè Rodoreda; a baix, amb els seus pares i avi al menjador del Casal Gurguí. A la dreta, l'escriptora a París, amb la reina dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili on va guanyar la Flor Natural.

Les paraules que avui ens semblen decalades, els símls que ens poden fer un efecte pedant o les frases que trobem excessivament llargues, pot ben ser que en una altra època no hagin estat jutjades exactament així. Que hagin estat «naturals», perquè han funcionat segons la moda corresponent, o fins perquè han vehiculat la llengua viva i ordinària del temps, una llengua que la intempèrie dels anys s'ha encarregat de desgastar.

Tornant al cas de Mercè Rodoreda, no crec que ningú gosi, actual-

ment, posar en dubte l'energia de la llengua –del «gracienc», si ho voleu– de moltes de les seves novel·les i contes. Però, malgrat això, tinc la impressió que aquesta energia, avui (1993), ja és vista més com a «literària» que no pas com a «ambiental, o col·loquial. La intempèrie que ha airejat els anys que van de la postguerra, en què Rodoreda situa i sent gran part del seu cosmos literari, a l'actualitat ha modificat molt la llengua: la llengua «natural» del país. Segurament no tant el català literari, per allò de la rigidesa del paper imprès. En tot cas, és per aquest canvi de la llengua, i a pesar d'aquest canvi, que avui el català de *La Plaça del Diamant* continua sent molt més versemblant que, poso per exemple, l'argot de qualsevol personatge de novel·la postmoderna, passat preceptivament pel Fabra.

Deixeu-m'ho dir molt de pressa: el «tamís policíac de la gramàtica», seguint l'expressió de Fuster, encara va poder fer de la Colometa un ésser creïble, idiomàticament verídic. El desinfectant de la normativa hi contribuï, certament. En el cas de la prosa costumista dels nostres temps moderns, però, és justament la norma la que no ajuda, la que bloqueja el lligam de la ficció amb el món real. Perquè avui el català «natural», transferit a la litera-

tura, ja no es pot maquillar correctivament sense atemptar contra la versemblança més elemental. Hi ha el bilingüisme social, aclaparador; hi ha, d'altra banda, la degradació interna de la llengua, no pas menys aclaparadora. Tot plegat fa que la feina del novel·lista català contemporani sigui, en certa manera, encara més «heroica» del que havia cregut Fuster. L'alternativa potser fóra el cromo rural o el superrealisme; però crec que això no fa al cas, ara.

Quan els subscriptors d'*El barco fantasma* (1992) utilitzen Rodoreda com a credencial per introduir noves formes al diccionari, em penso que s'equivoquen. Primer, perquè tinc la impressió que minimitzen la línia imposada pel senyor Joan Sales des de la seva editorial. Una línia que actuava amb contundència, o sigui amb criteri (vegeu el pròleg de Sales a *El Crist de nou crucificat*, de Nikos Kazantzaki (1959)). I segon, perquè moltes de les llicències rodoresianes en matèria lèxica i morfo-sintàctica no són, precisament, noves. És més: avui resulten absolutament desfasades. D'abans o de després de la Guerra, però sigui com sigui desfasades. ¿Quants navals, escolaritats o immersits, diuen, en plena primavera de 1993, *carrera, dematí, tenir de*, etcètera? Temo que pocs. Pel que toca a la resta de clàusules regis-

trades pels *light* en la prosa de Rodoreda, la disidència és ben prima: ridícula en els casos d'algunes variants com *d'aquí* (=d'aquí a), *arrepénjar-se* (=repenjar-se), *enrecordar-se* (=recordar-se), *enriure's* (=riure's), *entornar-se'n* (=tornar-se'n); legítima, en *a començaments de* (=a començament de) o *quadro*; castellanitzant en *incautar-se* i *tonteria*; consentida per la norma vigent a *n'hi* (=li'n).

Crec que no m'he deixat cap innovació. El còmput realitzat des d'*El barco fantasma*, fet i fet, és molt escàs. Sembla que se'n podria haver tret més partit, d'una autora que tenia el carrer com a inspiració (vegeu el pròleg a *Mirall trencat*). Ara: el carrer d'una època en què era factible tenir el carrer com a inspiració i no trobar-se fora de la llei gramatical. Que consti que aquesta evidència no resta ni un punt de mèrit a l'autora. Els resultats són a la vista de tothom: una obra excepcional, fabricada en un català fluid, en un català extremament normal. Què més podríem demanar?

August Rafanell és professor de la Universitat de Girona

